

JÁN PETRIKOVICH — ARCHEOLÓG

Belo Polla

MUDr. Ján Petrikovich je v slovenskej vede známejší ako lekár, prírodovedec, a najmä numizmatik a považuje sa za zakladateľa numizmatiky na Slovensku. Nebudem hodnotiť jeho prínos ako odborníka v uvedených disciplínach, ale pokúsím sa podať charakteristiku Petrikovicha — archeológa. Musím však predtým zdôrazniť, že mal významný podiel na založení Muzeálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine, že bol jej prvým podpredsedom a že bol spolupracovníkom Andreja Kmeťa, ba bol aj jeho osobným lekárom a priateľom, keď sa A. Kmeť presťahoval do Turč. Sv. Martina.¹

Životné osudy J. Petrikovicha i hodnoty a dielo, ktorými obohatil slovenskú kultúru a slovenské dejiny na konci 19. a na začiatku 20. storočia zhodnotil vo významnom biografickom príspevku Štefan Janšák (Janšák, Š. 1967, 371–397). Svojským štýlom opísal jeho rodný kraj, prvé kroky v živote až po dosiahnutie lekárskeho diplomu 1. apríla 1876 na univerzite vo Viedni. Veľmi detailne opísal Petrikovichovu činnosť i vo verejných funkciách už počas vysokoškolských štúdií. Petrikovich patril medzi tých slovenských študentov, ktorí ani na vysokoškolských štúdiách nezabudli na svoje národné a vlastenecké povinnosti. Janšák opísal študentskú aktivitu Petrikovicha v spolku Tatran, pretože bol jedným zo zakladateľov a jeho prvým predsedom, i keď Tatran nebol vládou schválený. Po promócii podľahol nahováraniu svojich priateľov a usadil sa v Turč. Sv. Martine. Janšák sleduje Petrikovichov život vo vtedajšom Turč. Sv. Martine i jeho lekársku prácu a občiansku angažovanosť. Tu sa stal osobným lekárom A. Kmeťa. Bol i pri jeho smrteľ-

Dr. Ján Petrikovich

nom lôžku, už ako dôverný priateľ, ktorý mu doslova zatlačil viečka 16. februára 1908 o ôsmej hodine ráno. Ako podpredseda MSS rozlúčil sa s ním dojemnými slovami, ktoré predniesol 17. februára. Ak by niekoho zaujímala práca Petrikovicha – lekára, prírodovedca alebo osvetového pracovníka, nájde ju v spomenutom životopise od Štefana Janšáka. J. Petrikovich bol zakladateľom numizmatiky ako vedy na Slovensku a aj túto jeho činnosť podal Janšák, keď ho charakterizoval ako muzeálneho funkcionára i numizmatika (Janšák, Š. 1967, 380).

Aj literárna činnosť J. Petrikovicha je bohatá. Písal príspevky z odboru lekárstva, múzejníctva, zoológie i botaniky. No literárnu a vedeckú činnosť zameral predovšetkým na numizmatiku. Musíme však zdôrazniť, že pomerne rozsiahle sa venoval aj slovenskej archeológii.² I v mnohých numizmatických štúdiách sa dotkol nejednej otázky z oblasti archeológie. Chceme teda venovať pozornosť aj osobe J. Petrikovicha – archeológa.

Ani Š. Janšák, ktorý sa z tejto generácie ako jeden z prvých stal našim profesionálnym archeológom, nemohol neoceniť archeologickú činnosť J. Petrikovicha. Ten kde–koho vo svojom okolí „nakazil“ záujmom o archeológiu, hoci je pravda, že patril medzi tých archeológov, ktorí sa v podstate upísali jednej lokalite. Tak ako Andrej Kmeť sa upísal svojmu Sitnu, tak sa J. Petrikovich zahľadel na Gaderskú dolinu, menovite na jaskyňu Lôm. Štyrikrát sa pokúsil v nej archeologicky bádať, ale ani raz sa mu nepodarilo nájsť v nej to, po čom tak túžil – stopy po ľuďoch, ktorí by tam po sebe zanechali nejaké artefakty.

Prvý výskum, či skôr prieskum v tejto jaskyni uskutočnil 3. júla 1897. Boli s ním jeho priatelia A. Sokolík, L. Čajda, O. Horvát s dcérami, V. Klimo a J. Kožehuba (Petrikovich, J. 1897, 231–235). Toho istého roku navštívil jaskyňu aj druhýkrát v auguste. Urobil tam malý záchranný výskum, pričom našiel dobre zachované kosti, ktoré pripisoval fosílnemu jaskynnému medveďovi (*Ursus spelaeus Rosenmülleri*). Napriek tomu, že tam našiel iba zvyšky tohto medveďa, navštívil túto jaskyňu ešte trikrát. Naposledy 11. júla 1907 spolu s A. Kmeťom (Petrikovich, J. 1908, 103–104). Po týchto štyroch prieskumoch jaskyne Lôm Petrikovich bilancoval svoje „výskumy“ v príspevku z r. 1908. Napokon bol so svojimi výsledkami spokojný: „Kopanie v „Lôme“ bolo nad očakávanie šťastím sprevádzané.“ Konštatoval, že pri výskumoch získal 175 kostí z rozličných diluviálnych zvierat. Získal 159 „zbytkov jaskynného medveďa (*Ursus spelaeus Rosenmülleri*) a zvyšky iných zvierat, napr. spodnú časť čelustia zajaca beláka (*Lepus variabilis Pellas*) a štyri srnčie a jelenie zuby“ (Petrikovich, J. 1908, 103–104). Neskôr i sám uznal, že jaskyňa „Lôm“ svojou geografickou polohou a klimatickými pomermi nebola prispôsobená slúžiť v diluviálnej dobe ako obydlie človeka.

Prv ako chronologicky uvedieme ďalšie Petrikovichove archeologické štúdie, ostane ešte pri výskume ďalšej jaskyne. Podnikol ho 13. augusta 1907 opäť s A. Kmeťom. Išlo o jaskyňu v doline Vlkanová, ktorá ležala tiež v Gaderských horách. Jej polohu Petrikovich charakterizoval takto: „Do jaskyne Vlkanovej dostali sme sa z Gadera, poníže Hubovej doliny cez Hukadlá veľmi úzkym priesmykom v pravom úbočí v samej doline Vlkanovej nad cestou 30–40 metrov vysoko“. Opísal jej rozmery a konštatoval, že jej vnútro zdobili kvaple. Bola suchá a naklonená k hlavnému vchodu. Potom opísal nálezy, ktoré získal: spolu asi 77 kostí patriacich asi 5 jelenom (*Cervus elephus L.*). Medzi nimi boli kostičky zajaca (*Lepus timidus L.*) a jedna väčšia srnčia alebo kozia kosť. Podľa jeho pozorovaní na niektorých úlomkoch boli znateľné stopy opracovania ľudskou rukou (Petrikovich, J. 1908, 103–104).

V závere tohto príspevku opísal nález hlinenej urny, ktorú mu daroval ev. farár O. Horvát. Vykopal ju na polohe Podzáhorie, kde sa údajne v kameňolome našlo viac žraločích zubov a numulitov. Nálezca mu odovzdal aj vypálený hlinený praslen, ktorý vy-

kopal už dávnejšie v Blatnici, na roliach nazývaných Pliešovica či Hrádok (Petrikovich, J. 1908, 104).

Pravdepodobne výskumy v jaskyniach i dary archeologických artefaktov ho podnietili k tomu, aby sa zameril aj na výskum pravekých hradísk. Ich geografická poloha a konfigurácia terénu pritiahli jeho pozornosť. Prvý Petrikovichov príspevok, ktorý už nesporne spracúva archeologickú problematiku, spracoval archeologické nálezy zachránené a získané J. Hroboňom z Istebného (Petrikovich, J. 1899, 154–158). Je to materiál, ktorý zachránili talianski robotníci v r. 1898 pri prácach na „oravskej železnici“ vedúcej cez Hrádok. Bol to hromadný nález, z ktorého sa pravdepodobne zachránilo iba torzo, iba tie artefakty (v počte 26 kusov), ktoré robotníci odovzdali ev. farárovi J. Hroboňovi. J. Petrikovich ich spracoval, vyhodnotil a uverejnil fotografické zábery, ktoré urobil P. Socháň z terénu – z miesta nálezov (Petrikovich, J. 1899, 154). Medzi zachránenými nálezmi boli náramnice (tab. I, tab. II), ihlice, diadémy (tab. I), prstene (tab. II), ktoré väčšinou datuje do mladšej doby bronzovej. Pri datovaní sa opieral o analógie v Hamplovom diele *A bronzkor emlékei Magyarhonban* (zv. III). Za najcennejšie považoval diadémy (ozdoby hlavy – tab. I, č. 13, 13 a, b, c), ktoré s náramnicami (tab. II, s. 7) kladie do obdobia halštatu. Ostatné považoval za mladšie. Za najkrajší predmet považuje krížovú ihlicu (tab. II, č. 11), ktorá je podľa neho nielen dobre zachovaná, ale i pekná so zaujímavou ornamentikou (Petrikovich, J. 1899, 155–156). K tomuto hromadnému nálezu sa J. Petrikovich vracia ešte viackrát v menších príspevkoch, uverejnených v Časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti (ďalej ČMSS) (Petrikovich, 1903, 1–2). V jednom z nich poukázal, že dva nálezy – dva artefakty, ktoré pôvodne patrili k hromadnému nálezu z Hrádku pri Istebnom a ktoré zachránil M. Kubínyi, mu daroval gróf E. Zierotina. Bol to otvorený nákrčný kruh z hrubého drôtu so „slimákovite – plocho zakončenými koncami“. Vážil 21 dag. Druhý predmet bol značne poškodený. Podľa Petrikovichovho opisu to bola „obrúč z dvoch drôtov na spôsob povrázka skrútená“. Fragment vážil 20 dag. Druhý príspevok publikoval pod názvom *Starožitnícke nálezy na bystrickom Hrádku v Turci* (Petrikovich, J. 1903, 81–82, 101–103). Z neho vidieť, že sa J. Petrikovich v tom čase neuspokojil iba s prieskumom, ale že už 1. apríla 1902 sa pokúsil až aj o terénny zisťovací výskum, a to na polohe bystrického Hrádku v Turci. Stalo sa to po súhlase majiteľa pozemku J. Révaya, ktorý tam dovolil urobiť zisťovací archeologický výskum. Petrikovich ho charakterizoval ako hradisko opevnené kamenným múrom stavaným na hline. Výskum sa realizoval na náklady MSS a s pomocou Ladislava Thomku–Makovického, rodáka z Bystričky a trval niekoľko dní priamo na akropole Hrádku.³ Plocha sa prekopala viacerými menšími či väčšími sondami, ktoré sa prehlbili priemerne do 1–2 metrov. Na výskume sa získal bežný nálezový materiál. Sú to predovšetkým keramické úlomky, z ktorých sa však nedala zrekonštruovať ani jediná nádoba. Na základe hrúbky črepov sa pokúšal určiť tvar nádob len vo všeobecnej rovine. Podľa kritérií, ktoré si zvolil, konštatoval, že keramické výrobky boli: 1) veľké nádoby, 2) stredne veľké a 3) malé nádoby. Bližšie ich necharakterizoval, iba na jednej tabuľke vyobrazil šesť črepov a dva profily okrajov (Petrikovich, J. 1903, 102). Keramický materiál datoval zhruba do 11.–12. storočia.⁴ I napriek tomu, že získal pomerne málo keramického materiálu, odvážil sa konštatovať, že na Hrádku „od nepamäti nalezalo (sa) sídlo (obydlie) mnoho pokolení“. Po náleze miest s prepálenou hlinou došiel k záveru, že na Hrádku bola „dielňa na hlinené náradie“, ktoré v otvorených peciach „na viac miestach Hrádku pálili“ (Petrikovich, J. 1903, 103). Pri výkopových prácach získali aj úlomky kostí z domácich i „divých“ zvierat. Mnoho kostí bolo prepálených.

Veľmi stručne poukázal na tamojší kovový materiál – inventár, ktorý zverejnil v kresbe. Sú to strelky a jedna ostroha, ktorú považuje za najmladší inventár a datuje ju už „do najnovšieho stredoveku“ (Petrikovich, J. 1903, 102 – tab. I., 103).⁵

Príspevok končí odporúčaním, aby sa venovala pozornosť nielen tomuto Hrádku, ale mali by sa prebádať „všetky ostatné hrádky, hradiská, hrady, zámky, zamčiská, žiare, homolky, homoly, mohyly a mohylky“ (Petrikovich, J. 1903, 103).

V tom istom čísle ČMSS publikoval článok, v ktorom spracoval nálezy na dolnoprišianskom Veľkom Hrádku v Malachovskej doline, ktorý vlastne prebádal jeho brat Samuel spolu s Danielom Kneppom (Petrikovich, J. 1903, 105–107).

Geografickú a morfológickú situáciu Hrádku preberá z príspevku svojho brata, publikovaného v Slovenských novinách.⁶ J. Petrikovich len zdôraznil niektoré nálezy a na ich základe konštatoval, že život v tejto lokalite prebiehal od neolitu cez dobu bronzovú až po dobu železnú a zdôrazňoval dôležitosť tejto lokality na štúdium praveku (Petrikovich, J. 1903, 107, Eisner, J. 1933, 181).

I keď sa zdá, že ďalší Petrikovichov príspevok Filcová (plstená) ciaška klobučníckeho cechu v Skalici a hlinená ciaška z Hontianskej stolice nepatria do oblasti archeológie, predsa len naň upozorňujeme, najmä pre druhú časť, kde autor píše o „ciaškach hlinených“ (Petrikovich, J. 1904, 33–36, obr. 2). Ide o tzv. robotné výrobné znaky, ktoré sa robili okrem iného materiálu aj z hliny a boli vypaľované, čiže i materiálom i technológiou patria do oblasti historickej archeológie. U nás sa používali od 16. storočia. Sú to vlastne žetóny, ktoré dostával poddaný ako „výplatu“ a mohol si za ne nakupovať potrebný tovar. Podľa Petrikovichovho konštatovania by mohli byť určitým platidlom, i keď pripúšťa, že hlinené „ciašky“ mohli slúžiť ako kolky – typáriá, ktorými či už majster alebo tovariš mohol označiť svoj hlinený výrobok. Podľa najnovších poznatkov to bol určitý druh platiel.⁷

Závažnejší je z tohto roku príspevok J. Petrikovicha *Bronzový nález v Bohuslaviciach, okr. Trenčín* (Petrikovich, J. 1904, 111–120). Ide o spracovanie, vyhodnotenie a publikovanie archeologického pokladu, ktorý Muzeálna slovenská spoločnosť kúpila od Štefana Svetského, obuvníka v Dolnom Srní, okr. Trenčín. Podľa predávajúceho celý nález zachránil vlastne J. Ondrušek, ktorý naň narazil pri úprave svojej role, ležiacej pod horou zvanou „Turecká“, v katastri obce Bohuslavice. Petrikovich detailne opísal záchranu tohto vzácneho archeologického depotu archeologických artefaktov, spolu 96 kusov s váhou 4,88 kg. Predmety boli „pekno veľmi tmavozelenou patinou potiahnuté“ (Petrikovich, J. 1904, 112). V ďalšej časti príspevku Petrikovich jednotlivé predmety opísal, ba väčšinu z nich publikoval na štyroch tabuľkách.⁸ Celý inventár zadelil do štyroch skupín: zbrane, nástroje, ozdoby a neurčené predmety. Na nálezoch bol veľmi jednoduchý ornament, najčastejšie pozostával z obdĺžnych, rovných alebo oblúkovitých paralelne bežiacich plastických prvkov. Medzi zbrane zaradil meče väčšinou vo fragmentoch (tab. I. č. 1–7, 15), strelky a hroty kopíí (tab. II. č. 8–11), ktoré boli liate do kadlubov, mali tuľajky s dvoma bočnými dierkami na pripevnenie streliska, ďalej asi úlomky bojových kosákov (tab. IV. č. 12, 16) alebo meča (tab. I. č. 15 a tab. IV. č. 15). Z nástrojov boli sekerky s dutými tuľajkami a uškami (tab. II. č. 13, 4, 8–10), dláto s tuľajkou (tab. II. č. 2) bez uška, pinzeta (tab. III. č. 2), kosáky – srpy všetky vo fragmentoch (tab. II., č. 11–19). Kosáky boli liate do kadlubov. Udáva rozmery, prípadne váhu takmer všetkých predmetov. Z ozdôb uvádza sponky a iné predmety, spolu jedenásť druhov (tab. III. a tab. IV.). I pri nich uvádza rozmery alebo váhu.

Podľa technológie výroby to boli predmety liate do kadlubov, ale i vykované predmety. Na niektorých artefaktoch sa dá zistiť, že boli brúsené a opilované. Podľa určitých znakov datuje jednotlivé nálezy – artefakty do staršej doby bronzovej, iné zas do historického obdobia. Pokúšal sa k opísaným a publikovaným predmetom nájsť analógie či už v diele M. Wosinszkeho: *Tolna vármegye története* I. časť, alebo najmä v troch zväzkoch uvádzaného Hamplovho diela *A bronzkor emlékei Magyarhonban I.–III.* Ne-

zabúdala viesť napr. i analógie k šperkom „so zátočkami“, ktoré sa nachádzajú i v oravských nálezoch (Komjatná, Pucov) (Petrikovich, J. 1904, 120).

Nie menej zaujímavý je príspevok J. Petrikovicha *Diluviálny človek (Homo primigenius)* (Petrikovich, J. 1909, 17–19), v ktorom autor informoval slovenskú spoločnosť o zahraničných náleziskách zvyškov diluviálneho človeka na európskych lokalitách. Uviedol napr. nález zvyškov kostry diluviálneho človeka v Heidelbergu, Günseldorfe a inde. Pokázal i na to, že stopy po diluviálnom človeku sa našli aj v Uhorsku, napr. v Míškovci, kde našli kamenné artefakty, ktoré patrili diluviálnemu jedincovi (Petrikovich, J. 1909, 19).

Za ďalší Petrikovichov príspevok z archeológie považujeme Bronzový nález v Liptove (Petrikovich, J. 1910, 29–34). Štúdia sa skladá vlastne z dvoch častí. V prvej opisuje a vyobrazuje tri bronzové predmety, ktorých miesto nájdenia nie je ani približne známe. Múzeum¹⁴ ich odkúpilo od neznámeho ružomerského „milovníka starožitností“, ktorý ich predtým kúpil od podomového „staré železo skupujúceho obchodníka – Žida skupujúceho staré železo“. Všetky tri nálezy sú vyhotovené z bronzového plechu, na niektorých miestach sú poškodené hrdzou. Sú to:

1. Dvojuchý hrniec, rozpadnutý na dve časti, ktoré boli pravdepodobne poškodené čakanom. Chýba mu dno – hrniec je teda zachovaný len v torze. Dalo sa zistiť, že bolo k hrncu prinitované. Telo hrnca zdobili menšie i väčšie plastické šošovičkové vypukliny, v podhrdlí bol zdobený reliéfnym dekorom, ktorý Petrikovich opísal takto: „viac radov perlovcov a z dvoch radov krúžkov, ktoré z oboch strán vyzdobené sú vtákmi po dva páry proti sebe sediacimi“. Výšku torza uvádza 18,5 cm. Ø otvoru 11 cm a Ø dna 5,5 cm. Najväčší priemer hrnca bol 74 cm (Petrikovich, J. 1910, 31, obr. 1a, 1b).
2. Kotlík bez dna, tiež poškodený, povrch jednoduchý, má jedno uško a ozdoba je iba v podhrdlí. Zdobený štyrmi rytými brázdami, pod ktorými je rad vybíjaných bodiek (Petrikovich, J. 1910, 31, obr. 2).
3. Prilba hranolovitej podoby zakončená akoby „špetkou“, vyhotovená z 2 mm bronzového plechu. Výška 21,3 cm, Ø (?) (Petrikovich, J. 1910, obr. 3)

Petrikovich sa pokúsil nielen opísať a publikovať v nákrese, ale aj zaradiť do kontextu ďalšie z dvoch bronzových „pokladov“, ktoré už boli v zbierkovom fonde Múzea.¹⁴ Prvý nález pri Istebnom (pozri vyššie), druhý z Bohuslavíc z Nitrianskej stolice (pozri vyššie). Na základe Hamplovho diela sa pokúsil Petrikovich nájsť aj k tým nálezom analógiu na iných archeologických lokalitách, a to nielen v Uhorsku, ale i v iných európskych lokalitách. Využil príležitosť kúpy uvedených bronzových predmetov, aby poukázal aj na bronzovú šálku s uškom, ktorú vlastní Múzeum. Tú na Sitne získal A. Kmeť a daroval Múzeu (Petrikovich, J. 1910, 31–32, obr. 4a, 4b, 33).⁹ J. Petrikovich uzatvára na základe uvedených bronzových predmetov i ďalších, ktoré poznal z literatúry a ktoré pochádzajú zo Slovenska, že „môžeme cele s istotou tvrdiť, že náš kraj, ako i ostatné kraje Slovenska, nevynímajúc z tohto Turiec a Liptov, musel už byť hodne pred Kristom v VI. storočí husto, a to vzdelaným, kultúrnym a zámožným národom zaľudnateným a mal dlhotrvajúcu kvetúcu bronzovú kultúru“ (Petrikovich, J. 1910, 32).

Týmto konštatovaním chcel vyvrátiť pertraktovanú a obhajovanú tézu, že Liptov a Turiec sa začal osídľovať len v XII.–XIII. storočí po Kr.¹⁰ Túto tézu v dvadsiatych a tridsiatych rokoch obhajoval V. Chaloupecký a niektorí jeho žiaci a vyvolala vedeckú polemiku pod menom *Boj o Starý Liptov*.¹¹

V druhej časti štúdie J. Petrikovich na základe c.d. J. Hampla, štúdie L. V. Ríznera *Náleziská starožitností v Uhrách* (Rízner, V. 1903) a L. Niederleho *Mapy uhorských Slovákov* zostavil zoznam nálezísk predmetov – nálezov – a bronzov z „krajov Slováckmi obydlených“, a to podľa starých uhorských stolíc a obcí lokalít zoradených podľa abe-

cedy, na ktorý upozorňujeme, ale nepovažujeme za potrebné ho tu uviesť (Petrikovich, J. 1910, 32–34).

Z toho istého roku pochádza i jeho kratší článok o náleze značne poškodených fosílnych mamutích kostí v Trnave, v hliníku pri trnavskej tehelni, ktoré zachránil p. J. Jenseký a daroval ich Múzeu (Petrikovich, J. 1910, 24–25).¹⁴

Toto boli publikované príspevky J. Petrikovicha z oblasti archeológie. Pri hodnotení Petrikovichovho archeologického diela treba zdôrazniť, že okrem prehistorickej archeológie venoval pozornosť i historickej archeológii a zasiahol aj do problematiky, či sú na území Slovenska runové pamiatky a či nie. Jedným z takýchto príspevkoch je správa *Starobylý nápis pod Vysočinou v Malachovskej doline* (Petrikovich, J. 1908, 69–71). Prvýkrát sa s týmto nápisom zoznámil už r. 1875. Bol vytesaný v kameni, ktorý ležal na chodníku pod Vysočinou pri studničke. Svoj prvý objav opisuje takto: „Roku 1875 v lete cestujúc so svojim strýcom z Radvane cez Horné Pršany, (okr. B. Bystrica) horami do Kremnice, pod samou Vysočinou nad chodníčkom narazili sme na studničku, pri ktorej ležal asi jeden a pol metra veľký, na váhu plochý trachytový kameň.“ Objavil ho už roku 1872 tamjší horár Pilz z Ortút, ktorý kameň postavil nad studničku, len naň ešte vysekal 1872 – Pilz (Petrikovich, J. 1908, 69). Petrikovich si runový nápis odpísal, odkreslil, a dokonca v roku 1876 odovzdal V. Paulinymu – Tóthovi, aby ho v niektorom časopise uverejnil. No nestalo sa tak, lebo v tom čase V. Pauliny – Tóth už chorľavel a v roku 1877 (6.5.) zomrel. Pravdepodobne i prvý záznam tohto runového písma sa stratil. V auguste r. 1904 sa dostal J. Petrikovich znova aj so svojim bratom k studničke pod Vysočinou, kde kameň ešte bol. Jeho brat Samuel ako technik ho presne zdokumentoval. Kameň so znakmi odkreslil a publikoval ho v príspevku r. 1905. Dokonca teraz dali vyhotoviť aj sadrový odliatok. Rozlúštiť znaky sa im nepodarilo. Dúfali, že sa nájde nejaký bádateľ, ktorý runový nápis rozlúšti, J. Petrikovich v príspevku ďalej poukázal i na to, že v kremnickej doline na polohe „Smrečník“ P. Križko r. 1862 objavil runové pamiatky, ktoré s kresbou publikoval pod titulom *Starobylé nápisy v Kremnickom pohorí* a pokúsil sa o ich rozlúštenie.¹²

Pred záverom a vyhodnotením archeologického diela J. Petrikovicha dovoľm si upozorniť na jeden nález, ktorý je na rozhraní archeológie, národopisu a medicíny. Je to spracovanie náhodného nálezu: „Človečia lebka priklincovaná železným klincom“ (Petrikovich, J. 1906, 33–36, obr. 1–2). Lebku zachránil ružomerský učiteľ J. Hollý a nález odovzdal Múzeu.¹³ Lebka pochádzala zo starého ružomerského cintorína, našla sa na hromade vyhodených kostí pri kopaní základov na nový mestský dom. Petrikovich tu už ako lekár jednoznačne konštatoval, že lebku klincom prebili hneď po smrti a že nejde o vraždu. Pravdepodobne to súviselo s vampirizmom, i keď podľa Petrikovicha vampirizmus nebol na Slovensku rozšírený. Ako lekár sa nazdával, že kliniec mohli zatĺcť 10 cm do hĺbky bezprostredne po smrti nebohého, či nebohej, a to pod vplyvom ľudskej poverčivosti. Nemohli ho zatĺcť do lebky nebohého – nebohej cez truhlu, ale priamo. Toto tvrdenie zdôvodňoval medicínsky (Petrikovich, J. 1906, s. 35–36, obr. 1–2).

Záverom treba o Jánovi Petrikovichovi uviesť, že opisu mincí sa venoval vysoko profesionálne, že upozorňoval na ich nálezové okolnosti a na najnovšiu numizmatickú i zahraničnú literatúru. Dokazujú to aj jeho *Súpisy mincí*, publikované predovšetkým v Časopise a Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Robil to s medicínskou presnosťou, a aj preto sa stal zakladateľom numizmatiky na Slovensku. O presnosť sa snažil i pri spracovávaní archeologického nálezového a vôbec získaného materiálu. V oblasti archeológie bol nielen spolupracovníkom a nasledovateľom Andreja Kmeťa, ktorý vedel pre archeológiu získať spolupracovníkov zo svojho bližšieho i ďalšieho okolia. Podobne ako Kmeť chodil za archeologickými pamiatkami aj do terénu – na výskumy, i keď do veľmi vyhradeného geografického teritória, lebo to, čo pre Andreja Kmeťa znamenalo Sitno,

prípadne jeho blízke okolie, bol pre Jána Petrikovicha Turiec, a hlavne Gaderská dolina plná paleontologických, ale i archeologických pamiatok. Ako lekár mal vyššie vzdelanie ako jeho učiteľ a vedecké pracovné metódy využívané v medicíne a v numizmatickej práci sa snažil aplikovať i pri archeologických „výskumoch“ a štúdiách. Práve preto sú jeho interpretácie archeologického materiálu i náhľad na lokalitu – na prostredie vecnejšie, bez romantických úvah, čím predstihol vlastného učiteľa a priateľa Andreja Kmeťa.

POZNÁMKY

¹ N. 14. 3. 1846 Radvaň – Banská Bystrica, z. 22. 5. 1914 Turčiansky Sv. Martin. Otec Mikuláš (1821–1867), matka Zuzana, rod Klimová (1827–1869). Rodinné pomery ako aj bližšie životopisné dáta pozri: Slovenský biografický slovník (SBS) zv. IV., s. 450–451

² Pozri: Rízner, L.V.: Bibliografia...zv. IV, s. 5861, Potemra, M.: Bibliografia slovenských kníh a časopisov do roku 1918 Martin MS 1958, podľa indexu

³ Bližšie o ňom pozri: SBS zv. VI. s. 57

⁴ Tento príspevok cituje Eisner, J. v svojom diele Slovensko v pravéku, Bratislava 1933, s. 271, pozn. č. 36 s datovaním keramického materiálu.

⁵ Aj s týmto delením súhlasí J. Eisner.

⁶ Slovenské noviny 18, 1903 z 21. 11. 1903, s. 2–3 v rubrike Dopisy: Zo Zvolenskej Radvani

⁷ Podrobnejšie o tom pozri: Hlinka, J.: Robotné poddanské znaky v numizmatických zbierkach slovenských múzeí, Zb. SNM 69, História 5, 1965, s. 121–163

⁸ Pozri s. 113 : tab I, s. 115 : tab II, s. 117 : tab. III, s. 119 : tab. IV

⁹ Bližšie pozri Tovaryšstvo, zv. II, s. 196

¹⁰ V poznámke sa uvádza, že túto tézu o neosídlení Turca a Liptova pertraktovali aj v časopise Századok 1908, s. 522 n.

¹¹ Porovnaj Prúdy 13, 1933, s. 54–60, 341–342, Bratislava 7, 1933, s. 515–541. Táto Rapantova štúdia vyšla i ako odtlačok pod názvom Starý Liptov, Bratislava 1934, s. 29. Porovnaj aj Prúdy 18, 1934, s. 472–478. Bližšie o tom Polla, B.: Univ. prof. Daniel Rapant – sedemdesiatročný, Bratislava 3, 1967, s. 353–360

¹² Sokol I, 1982, s. 383, 416, 2, 1863, s. 498–500. Bližšie k problematike runového písma na Slovensku pozri rkp. Polla, B.: K dejinám archeológie na Slovensku do roku 1918, pri „hesle“ Pavol Križko

¹³ Nálezové okolnosti nálezu lebky sú tam podrobne opísané

¹⁴ Múzeum – budúce Slovenské národné múzeum v Turči. Sv. Martine

LITERATÚRA

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravéku, Bratislava, s. 181, s. 271

JANŠÁK, Š. 1967: Dr. Ján Petrikovich. Zborník SNM, 61, História 7, s. 371 – 397

PETRIKOVICH, J. 1897: Nález kosti jaskynného medveďa v jaskyni Lôm v Gaderskej doline, SMSS 2, s. 231 – 235

PETRIKOVICH, J. 1899: Bronzový hromadný nález na Hrádku pri Istebnom v Oravskej stolici, majetok Jána Hroboňa z Istebného, do opateri daný Mus. Slov. Spoločnosti, SMSS 4, s. 154 – 158

PETRIKOVICH, J. 1903: Ešte niekoľko slov k nášmu bronzovému nálezu na Hrádku pri Istebnom na Orave, ČMSS 6, s. 1 – 2

PETRIKOVICH, J. 1903: Starožitnícke nálezy na bystrickom hrádku v Turci, ČMSS č. 5, s. 81 – 83, č. 6, s. 101 – 103 + obr.

PETRIKOVICH, J. 1903: Nálezy na dolno-pršianskom Veľkom Hrádku v Malachovskej doline, ČMSS 6, s. 105 – 107

PETRIKOVICH, J. 1904: Filcová ciaška klobučníckeho cechu v Skalici a hlinená ciaška z Hontianskej stolice, ČMSS 7, 1. s. 33 – 36

PETRIKOVICH, J. 1904: Bronzový nález v Bohuslaviciach, okr. Trenčín, SMSS 9, s. 111 – 120

PETRIKOVICH, J. 1906: Človečia lebka preklincovaná železným klincom, ČMSS 9, č. 3, s. 33 – 36, obr. 1–2

PETRIKOVICH, J. 1908: Nový príspevok z fosilnej zveriny a archeologicko-geologické výskumy z Blatnice, SMSS 13, s. 103 – 104

PETRIKOVICH, J. 1909: Diluviálny človek (Homo primigenius), ČMSS 12, s. 17 – 19

PETRIKOVICH, J. 1910: Bronzový nález v Liptove, SMSS 15, s. 29 – 34

PETRIKOVICH, J. 1910: Nález fosilných mamutových kostí v Trnave, ČMSS 13, č. 1, s. 24 – 25

RÍZNER, V. 1903: Náleziská starožitností v Uhrách, SMSS 8,

JÁN PETRIKOVICH – ARCHÄOLOGE

Belo Polla

Dem Namen von Ján Petrikovich begegnen wir in der slowakischen Wissenschaft vor allem als Numismatiker und eigentlich Gründer der slowakischen Numismatik (Janšák 1967, 371–397).

In diesem Beitrag weisen wir darauf hin, daß er auch eine bedeutende Rolle in der Geschichte der slowakischen Archäologie gespielt hat. Seine Aufmerksamkeit als Archäologe widmete er vor allem dem Gadertal (Gaderská dolina), besonders der Höhle Lôm. Er ließ dabei nicht einmal naive archäologische Lokalitäten unbeachtet, aus denen er viele archäologische Denkmäler bearbeitete, die er als Lesefunde durch Kauf und Geschenke gewann (Petrikovich 1908, 103–104). Er wandte seine Aufmerksamkeit auch auf archäologische Denkmäler im Depositorium des Museums in Turčiansky Sv. Martin. Von seinen archäologischen Ausgrabungen sind vor allem jene in der Lage des Liptover Hrádok, im Turietal und auf weiteren zu nennen (Petrikovich 1903, 1–2). Von den Arbeiten, in denen er sich mit archäologischer Problematik befaßte, ist die Studie *Bronzový nález v Liptove* wichtig (Petrikovich 1910, 29–34).

Bei der Auswertung von Petrikovichs archäologischer Tätigkeit muß hingewiesen werden, daß er außer der prähistorischen Archäologie seine Aufmerksamkeit der mittelalterlichen Archäologie wie auch der Problematik der Runenschrift in der Slowakei widmete (Petrikovich 1908, 69–71).

Abschließend muß betont werden, daß Petrikovichs Interpretationen des archäologischen Materials wie auch die Ansicht über die einzelnen archäologischen Lokalitäten sachlicher, ohne romantische Erwägungen waren, womit er in vieler Hinsicht seinen Lehrer und Freund Andrej Kmeť übertraf.